

**ЕВРОПСКА ПОВЕЛБА
ЗА РЕГИОНАЛНИ ИЛИ МАЛЦИНСКИ
ЈАЗИЦИ**

Појаснувачки извештај

Појаснувачки извештај

Вовед

1. Многу европски земји на својата територија имаат регионални автохтони групи кои зборуваат јазик различен од јазикот на мнозинското население. Ова е последица на историските процеси преку кои формирањето на државите не се одвивало исклучиво по јазична основа и малите заедници биле опфатени од поголемите.

2. Демографската состојба на регионалните или малцинските јазици во голема мера се разликува со постоење на неколку илјади лица кои ги зборуваат овие јазици до постоење на неколку милиони, а исто така се разликува и правото и практиката во однос на нив во секоја одделна држава. Меѓутоа, она што многу од државите го имаат како заеднички именител е поголем или помал степен на невоедначеност. Понатаму, независно од случувањата во минатото, законите со кои денес се соочуваат регионалните или малцинските јазици често се должат, во најмала рака, на неизбежното влијание од стандардизација на модерната цивилизација и посебно на влијанието на средствата за јавно информирање односно мас медиумите, непријателското опкружување или владината политика на асимилација.

3. Долги години, телата воспоставени во рамки на Советот на Европа изразуваат загриженост за состојбата со регионалните или малцинските јазици. Точно е дека Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи во член 14 го утврдува начелото на недискриминација, особено забранувајќи било каков облик на дискриминација во уживањето на правата и слободите гарантирани со Конвенцијата, меѓу другото, по основ на јазик или припадност на национално малцинство. Иако оваа забрана е значајна, сепак создава само право на поединците да не бидат изложени на дискриминација, но не и систем за позитивна заштита на малцинските јазици и на заедниците кои ги зборуваат овие јазици, како што беше истакнато од страна на Консултативното собрание многу одамна во 1957 година во неговата Резолуција 136. Во 1961 година, во Препораката 285, Парламентарното собрание повика на преземање заштитна мерка во насока на дополнување на Европската конвенција со цел да се гарантираат и обезбедат правата на малцинствата да ја негуваат својата култура, да го употребуваат својот јазик, да основаат училишта и така натаму.

4. Конечно, во 1981 година Парламентарното собрание на Советот на Европа усвои Препорака 928 за образованите и културните проблеми на малцинските јазици и дијалекти во Европа, а таа година и Европскиот парламент усвои резолуција во врска со истите прашања. Во двата документа се заклучува дека е неопходно да се изготви повелба за регионалните или малцинските јазици и култури.

5. Постапувајќи според овие препораки и резолуции, Постојаната конференција на локалните и регионалните власти на Европа (CLRAE) одлучи да преземе подготвителни активности за изготвување на Европска повелба за регионални или малцински јазици, со објаснување на придонесот што локалните и регионални власти се очекува да го имаат во однос на јазиците и културите на локално и регионално ниво.

6. Прелиминарните активности кои претходеа на самото изготвување на повелбата вклучуваа испитување на актуелната состојба со регионалните и малцинските јазици во Европа, а во 1984 година се одржа јавна расправа на која учествуваа околу 250 лица кои претставуваа 40 јазици. Првичното изготвување на повелбата беше направено со помош на група на експерти. Во светло на силниот и постојан интерес на Парламентарното собрание на Советот на Европа и на Европскиот парламент за оваа тема, Парламентарното собрание учествуваше во процесот на изготвување на повелбата и одржуваше контакти со компетентни членови на Европскиот парламент.

7. Конечно, со Резолуцијата 192 (1988), Постојаната конференција предложи текст на повелбата која беше замислено да има статус на конвенција.

8. Следејќи ја оваа иницијатива, која беше поддржана од Парламентарното собрание со Мислењето бр. 142 (1988), Комитетот на министри воспостави ad hoc комитет на експерти за регионални или малцински јазици во Европа (CAHLR) кој беше задолжен да ја изготви повелбата имајќи го предвид текстот подготвен од Постојаната конференција. Овој меѓувладин комитет ја започна својата работа кон крајот на 1989 година. Тргувајќи од нивната важна улога како промотори на овој проект, CLRAE и Парламентарното собрание, беа застапени на состаноците на овој комитет. Пред поднесувањето на конечниот текст на нацрт повелбата до Комитетот на министри во 1992 година, CAHLR се консултираше и ги зеде во предвид мислењата на голем број специјализирани комитети во рамки на Советот на Европа (за култура, образование, човекови права, правна соработка, проблеми со криминалот, локалните и регионални власти, медиумите), како и мислењето на Европската комисија за демократија преку правото.

9. Повелбата беше усвоена како конвенција од страна на Комитетот на министри на 478-та средба на замениците министри одржана на 25 јуни 1992 година и беше отворена за потпишување на 5 ноември 1992 во Стразбур.

Општи забелешки

Цели на повелбата

10. Како што е јасно посочено во преамбулата, главната цел на повелбата е културна. Таа е насочена кон заштита и унапредување на регионалните или малцинските јазици како загрозен аспект на културното наследство на Европа. Од тие причини, повелбата не само што содржи посебна одредба за недискриминација во однос на употребата на овие јазици, туку исто така предвидува мерки за активна поддршка на овие јазици: целта е да се обезбеди, колку што е можно, употреба на регионалните или малцинските јазици во областа на образованието и медиумите и да се дозволи нивна употреба во судски и управни постапки, во економскиот и социјалниот живот и во културните активности. Само на овој начин може да се надомести, онаму каде што е неопходно, за неповолниот третман на овие јазици во минатото и ќе може тие да се сочуваат и развиваат како жив и составен дел од културниот идентитет на Европа.

11. Целта на повелбата е да ги штити и унапредува регионалните или малцинските јазици, а не јазичните малцинствата. Од тие причини, таа става акцент на културната димензија и на употребата на регионалните или малцинските јазици во сите аспекти на животот на лицата кои ги зборуваат овие јазици. Со повелбата не се востановуваат индивидуални или колективни права на лицата кои зборуваат регионални или малцински јазици. Сепак, обврските на државите договорни страни во однос на обезбедување на соодветен статус на овие јазици и усвојување на национално законодавство согласно одредбите на оваа повелба, очигледно ќе влијае врз состојбата на засегнатите заедници и нивните припадници како поединци.

12. CLRAE ја подготвуваше и презентираше нацрт повелбата во период кога се случуваа драматични промени во централна и источна Европа, како и во контекст на потребата на земјите кои во тоа време беа членки на Советот на Европа. Оттогаш, значењето на повелбата и нејзиниот пристап кон ситуацијата во земјите од централна и источна Европа беше потврдено со значителниот интерес што го изразија претставници од голем број од овие земји кои настојуваат да воведат европски стандарди за овие прашања.

13. Нацрт повелбата не го третира проблемот на националностите кои се залагаат за независност или промена на границите, но сепак може да се очекува дека таа може да помогне, на мерлив и реалистичен начин, во олеснување на проблемот на малцинствата чиј јазик е нивна специфично обележје по кое се разликуваат од другите, и на тој начин ќе овозможи тие да се чувствуваат пријатно во државата на која историски и припаѓаат. Далеку од било какви

дезинтегрирачки тенденции, унапредувањето на можностите за употреба на регионалните или малцинските јазици во различни области на животот може само да ги охрабри групите што ги зборуваат овие јазици, да го заборават чувството на огорченост од минатото што ги спречувало да го прифатат своето место во земјата во која живеат и во Европа како целина.

14. Во оваа смисла, треба да се нагласи дека повелбата не предвидува односи на меѓусебен натпревар или антагонизам помеѓу службените јазици и регионалните или малцинските јазици. Напротив, таа намерно предвидува меѓукултурен и мултијазичен пристап според кој секоја категорија на јазик зазема свое соодветно место. Овој пристап целосно соодветствува на вредности што ги има прифатено Советот на Европа, како и на неговите напори насочени кон развивање блиски односи помеѓу народите, унапредување на европската соработка и подобро разбирање помеѓу различните групи во државата на меѓукултурна основа.

15. Повелбата не ја третира состојбата со новите, често не-европски јазици што може да се појават во државите потписнички како резултат на неодамнешната економски мотивирана миграција. Во однос на населението што ги зборува овие јазици се појавуваат посебни проблеми од аспект на нивната интеграција. CAHRLR смета дека овие проблеми заслужуваат да бидат одделно третирани, а доколку се оцени за соодветно и во посебен правен документ.

16. Конечно, може да се забележи дека одредени држави членки на Советот на Европа веќе спровеле политики кои одат подалеку од барањата содржани во повелбата. Во ниту еден случај, не постои намера одредбите на повелбата да го ограничат правото на државите членки да го прават тоа.

Основни концепти и пристап

Концептот на јазик

17. Концептот на јазик, онака како што се употребува во повелбата, првенствено се фокусира на културната функција на јазикот. Оттаму, тој не се дефинира субјективно на начин што означува индивидуално право, односно право да се зборува „сопствениот јазик“, оставајќи секој поединец да го определи тој јазик. Ниту се укажува на зависноста од политичко-социјалната и етничка дефиниција на овој поим преку опишување на јазикот како средство на одредена социјална или етничка група. Последователно на тоа, повелбата се дистанцира од дефинирање на концептот на јазични малцинства, бидејќи нејзина цел не е да утврди права на етничките и/или културните малцински групи, туку да ги заштити и унапреди регионалните или малцински јазици како такви.

Користена терминологија

18. Во споредба со другите изрази како „помалку распространети јазици“ кои се претпочитаа, CAHRLR го одбра терминот „регионални или малцински јазици“. Придавката „регионални“ подразбира јазици кои се зборуваат на ограничен дел од територијата на државата на која нив може да ги зборува и мнозинството од населението. Терминот „малцински“ се однесува на состојбите во кои одреден јазик се зборува од лица кои не се концентрирани на одреден дел од територијата на држава или јазик кој се зборува од група на лица, кои иако се концентрирани на одреден дел од територијата на државата, таа група е бројно помала од населението во регионот кој го зборува мнозинскиот јазик во државата. Оттаму, двете придавки се однесуваат на фактички критериуми и не преставуваат правни поими и во секој случај се поврзани со состојбите во самата држава (на пример, малцинскиот јазик во една држава може да биде мнозински јазик во друга држава).

Недостаток на разграничување помеѓу различни „категории“ на регионални или малцински јазици

19. Авторите на повелбата беа соочени со проблемот на постоење големи разлики во состојбите со регионалните или малцинските јазици во Европа. Некои јазици покриваат релативно голема

територијална област, ги зборуваат значителен дел од населението и се способни за развој и културна стабилност, додека некои од овие јазици ги зборува мал дел од населението, на ограничена територија или во многу ограничен малцински контекст и немаат потенцијал за опстанок и развој.

20. Сепак, се одлучи да не се вложат напори за дефинирање на овие различни категории на јазици согласно со нивната објективна состојба. Такиот пристап не би бил праведен спрема разноликоста на јазичните состојби во Европа. Во практиката, секој регионален или малцински јазик претставува засебен случај и би било бесцелно да се обидува овие јазици да се групираат во одделни групи. Со тоа се прифати решението да се сочува единствен поим за регионален или малцински јазик, овозможувајќи на тој начин државите да ги сообразат своите определби на состојбата во која се наоѓа секој од регионалните или малцинските јазик.

Недостаток на листа на регионални или малцински јазици во Европа

21. Повелбата не предвидува кои европски јазици соодветствуваат на концептот на регионални или малцински јазици дефиниран во член 1. Всушност, прелиминарното истражување на јазичната состојба во Европа спроведено од страна на Постојаната конференција на локалните и регионални власти на Европа, ги поттикна авторите на повелбата да не приложат листата на регионални или малцински јазици. Сепак и кога би била изготвена таква листа, таа секако би била широко оспорена на лингвистички и други основи. Дополнително, нејзината вредност би била ограничена, бидејќи со исклучок на посебните мерки предвидени во Дел III од повелбата, во голема мера се остава на државите договорни страни да определат кои одредби од повелбата ќе се применуваат на кој јазик. Повелбата предвидува соодветни решенија за различните состојби во кои се наоѓаат одделни регионални или малцински јазици, но сепак не прејудиира каква е состојбата во секој конкретен случај.

Структура на повелбата

22. Од една страна, повелбата воспоставува заедничко јадро на начела утврдени во Дел II, кои се применуваат во однос на сите регионални или малцински јазици. Од друга страна, во Дел III од повелбата се содржани серија на посебни одредби во врска со местото на регионалните или малцинските јазици во различни области на животот на заедницата: секоја одделна држава може, со одредени ограничувања, слободно да определи кои одредби ќе се применуваат на јазиците што се зборуваат во рамки на нејзините граници. Дополнително, значителен број на одредби содржат неколку опции со различен степен на задолжителност, а една од тие опции е дека тие треба да се применуваат „во согласност со состојбата на секој јазик”.

23. Оваа флексибилност ги зема во предвид главните разлики на фактичките (de facto) состојби на регионалните или малцинските јазици (број на лица кои ги зборуваат овие јазици, степен на фрагментација, итн.). Дополнително, се води сметка за трошоците кои се поврзани со многу од одредбите и различниот административен и финансиски капацитет на европските држави. Во оваа смисла, битно е да им се дозволи на државите договорни страни да можат ги прошират своите определби во подоцнежна фаза согласно напредокот на нивниот правен систем и финансиските можности.

24. Конечно, Дел IV од повелбата содржи одредби за имплементација, вклучително и одредби за основање на Европски комитет на експерти кој ќе ја следи примената на повелбата.

Коментар на одредбите на повелбата

Преамбула

25. Во преамбулата се посочуваат причините за изготвување и донесување на повелбата и се објаснува основниот филозофски пристап.

26. Целта на Советот на Европа е да постигне поголемо единство помеѓу неговите земји членки заради унапредување на нивното заедничко наследство и идеали. Јазичната разноликост претставува една од највредните елементи на европското културно наследство. Културниот идентитет на Европа не може да се воспостави врз основа на јазична стандардизација. Напротив, заштитата и унапредувањето на нејзините традиционални регионални и малцински јазици претставува придонес во градењето на Европа, која согласно идеалите на земјите членки на Советот на Европа, може да се заснова само на начелата на плурализам.

27. Преамбулата се повикува на Меѓународниот пакт за граѓански и политички права на Обединетите нации и на Европската конвенција за човекови права. Покрај тоа, се цитираат политичките определби усвоени во рамки на Конференцијата за безбедност и соработка во Европа. Имајќи ги предвид постоечките слабости на некои од историските регионални или малцински јазици на Европа, се нагласува дека самата забрана на дискриминација против лицата кои ги зборуваат овие јазици не обезбедува доволна заштита. Се нагласува дека за опстанокот и развојот на овие јазици од суштествено значење е да се обезбеди посебна поддршка која ќе ги отсликува интересите и желбите на лицата кои ги зборуваат овие јазици.

28. Пристапот на повелбата ги респектира начелата на национален суверенитет и територијален интегритет. Од секоја држава се бара да ја земе предвид културната и социјалната реалност и не постои сомневање во поглед на оспорувањето на било кој политички или институционален поредок. Напротив, бидејќи државите членки се прифаќаат како територијални и државни структури онакви какви што се, се смета за неопходно во секоја држава, на структуриран начин, да се преземат мерки за унапредување на јазиците кои имаат регионална или малцинска природа.

29. Афирмацијата на начелата на меѓукултурализам и меѓујазичност придонесува да се отстранат сите недоразбирања на целите на повелбата, која воопшто не се стреми кон зајакнување на било каква подвоеност на јазичните групи. Напротив, се признава дека во секоја држава е неопходно да се познава службениот јазик (или еден од службените јазици); па оттаму, ниту една од одредбите на повелбата не треба да се толкува како пречка за познавањето на службените јазици.

Дел I – Општи одредби

Член 1 – Дефиниции

Дефиниција на „регионални или малцински јазици“ (Член 1, став а)

30. Со дефиницијата што се користи во повелбата се нагласуваат три аспекта:

Јазици кои традиционално ги зборуваат државјаните на државата:

31. Целта на повелбата не се состои во тоа да се решат проблемите коишто произлегуваат од неодамнешните имиграциони движења што водат кон постоење на групи кои зборуваат странски јазик во земјата каде емигрираат или понекогаш и во земјата на потекло во случај на нивно враќање. Посебно, повелбата не се занимава со феноменот на не-европските групи кои неодамна мигрирале во Европа и кои се стекнале со државјанство на некоја европска држава. Изразот „историски регионални или малцински јазици на Европа“ (види став 2 од преамбулата) и јазиците „што традиционално се зборуваат“ во државата (член 1, став а) јасно покажува дека повелбата ги покрива само историските јазици, односно јазиците кои се зборуваат подолг временски период во засегнатата држава.

Различни јазици:

32. Овие јазици мора јасно да се разликуваат од друг јазик или јазици кои се зборуваат од останатото население во државата. Повелбата не се однесува на локалните варијанти или различните дијалекти на еден или на исти јазици. Меѓутоа, таа не се изјаснува по однос на често оспоруваното прашање во кој момент различните форми на изразување прераснуваат во одделни јазици. Ова прашање не зависи од строго лингвистички поимања, туку и од психо-социјалните и политичките феномени кои можат да доведат до различен одговор на ова прашање во секој одделен случај. Имено, се остава на властите во секоја засегната држава, во согласност со нејзините демократски процеси, да го определат моментот кога одредена форма на изразување прераснува во одделен јазик.

Територијална основа:

33. Јазиците кои се опфатени со повелбата се првенствено територијални јазици, односно јазици кои традиционално се зборуваат во одредена географска област. Од тие причини, повелбата настојува да ја определи „територијата на која се зборуваат регионалните или малцинските јазик“. Не е битна само територијата на која тој јазик е доминантен или се зборува од страна на мнозинството, бидејќи многу јазици станале малцински јазици дури и во области кои се сметале за нивна традиционална територијална база. Причините зошто оваа повелба главно се однесува на јазиците кои имаат територијална основа лежат во тоа што мерките што се предвидуваат во неа налагаат дефинирање на географската област во која тие ќе се применуваат, наспроти територијата на државата како целина. Очигледно постојат состојби каде се зборува повеќе од еден регионален или малцински јазик на одредена територија, така што повелбата ги опфаќа и овие состојби.

Дефиниција на територијата на регионален или малцински јазик (Член 1, став б)

34. Под поимот територија во повелбата се подразбира онаа територија каде, во значителна мера, се зборува регионален или малцински јазик, па дури и од страна на малцинство, којашто одговара на неговата историска основа. Со оглед дека изразите кои се користат во повелбата во оваа смисла се флексибилни, оставено е на секоја држава да го дефинира попрецизно, во духот на повелбата, поимот територија на регионалните или малцинските јазици, имајќи ги предвид одредбите од член 7, став 1.б, во врска со заштитата на територијата на регионалните или малцинските јазици.

35. Клучен израз во оваа одредба е „бројот на лица што го оправдува усвојувањето на различни заштитни и промотивни мерки“. Авторите на повелбата избегнале да воведат фиксни проценти на лица кои зборуваат регионален или малцински јазик, за кои или над кои би требало да се применуваат мерките предвидени со повелбата. Тие претпочитале ова прашање да го остават на оценка на секоја држава, која во духот на повелбата и во согласност со природата на секоја мерка, ќе го определи соодветниот број на лица кои зборуваат таков јазик што ќе го оправда усвојувањето на една таква мерка.

Дефиниција на „не-територијални јазици“ (член 1, став в)

36. „Не-територијалните јазици“ се исклучени од категоријата на регионални или малцински јазици бидејќи им недостасува територијална основа. Меѓутоа, во други аспекти тие соодветствуваат со дефиницијата содржана во член 1, став а, односно тоа се јазици кои традиционално се употребуваат на територијата на државата од страна на нејзините државјаните. Примери за не-територијални јазици се еврејскиот и ромскиот.

37. Во недостаток на територијална основа, само ограничен дел од одредбите на повелбата може да се примени во однос на овие јазици. Особено, повеќето од одредбите од Дел III се насочени кон заштита и унапредување на регионалните или малцинските јазици во врска со територијата на која тие се употребуваат. Дел II може многу полесно да се примени и на не-територијалните јазици, меѓутоа само *mutatis mutandis* и под условите предвидени во член 7, став 5.

Член 2 – Определби

38. Член 2 разликува два главни дела на повелбата, имено Дел II и Дел III.

Примена на Дел II (член 2, став 1)

39. Дел II има општ и целосен опфат и се однесува на сите регионални или малцински јазици кои се зборуваат на територијата на државата. Меѓутоа, треба да се укаже дека употребата на изразот „во согласност со состојбата на секој јазик“ покажува дека овој дел има за цел да опфати големо и разновидно мноштво на состојби на јазиците што можат да се сретнат во различни европски земји, но и во рамките на секоја земја. Посебно, со првиот став на овој член се бара од државите договорни страни да преземат мерки за усогласување на политиките, законодавството и практиките во однос на голем број начела и цели. Овие начела и цели се општо дефинирани и оставаат широка дискреција на засегнатите држави во поглед на нивното толкување и примена (види објаснување подолу во врска со Дел II).

40. Иако државите договорни страни немаат слободна диспозиција да доделуваат или да менуваат статусот на регионалните или малцинските јазици што се гарантира со Дел II од повелбата, тие се одговорни за примената на повелбата да одлучат дали одредена форма на изразување, што се употребува особено на одредена област на нивната територија или од страна на определена група на нејзини државјани, преставува регионален или малцински јазик во смисла на оваа повелбата.

Примена на Дел III (член 2, став 2)

41. Целта на Дел III е да ги преточи општите начела утврдени во Дел II во прецизни правила. Одредбите од овој дел се задолжителни за оние држави договорни страни кои, покрај одредбите на Дел II, се согласиле да ги применуваат и одредбите од Дел III што тие ги избрале. Со цел повелбата да се прилагоди на мноштвото јазични состојби што се среќаваат во различни европски држави, авторите на повелбата предвиделе двоен пристап: прво, државите можат да одлучат да ги именуваат јазици во однос на кои тие се согласни да се применуваат одредбите од Дел III на повелбата, и второ, за секој јазик за кој тие се согласиле да се применува повелбата можат да определат кон кои одредби од Дел III ќе се придржуваат.

42. Можно е за државата договорна страна, без да го наруши словото на повелбата, да признае дека одреден регионален или малцински јазик постои на нејзината територијата, но дека смета за целисходно, во согласност со нејзината дискреција, да не го подведе тој јазик под опфатот и бенефициите кои произлегуваат од одредбите на Дел III на повелбата. Меѓутоа, сосема е јасно дека причините кои ја поттикнале државата да исклучи веќе признат регионален или малцински јазик целосно од опфатот и бенефициите на Дел III, мора да бидат образложени во согласност со духот, целите и начелата на повелбата.

43. Откако државата ќе се согласи со примената на Дел III во однос на одреден регионален или малцински јазик што се зборува на нејзината територијата, таа треба да определи кои конкретни ставови од Дел III ќе се применуваат во однос на тој регионален или малцински јазик. Според член 2, став 2 државите договорни страни се согласуваат да применат најмалку 35 ставови или под-ставови кои самите ќе ги избираат од одредбите на Дел III на повелбата. При изборот на различни ставови што ќе се применуваат, државата треба да овозможи што е можно поголемо усогласување на повелбата на контекстот на секој одделен регионален или малцински јазик.

44. Од тие причини, условите предвидени во член 2, став 2 се сведени на минимум со цел да се обезбеди разумна распределба на определбите на државите договорни страни според различни членови на повелбата, и на тој начин да се обезбеди да не се игнорираат најголемите области на

заштита на регионалните или малцинските јазици (образованието, судството, органите на управата и јавните служби, медиумите, културните активности и објекти, економскиот и социјалниот живот).

45. Изразот „ставови или под-ставови“ се однесува на одделни одредби од повелбата коишто се доволни сами за себе. Така, доколку држава го одбере став 3 од член 9, овој став ќе се смета за една единица во смисла на член 2, став 2; истото се однесува доколку државата прифати да го применува под-ставот е од член 8, став 1. Таму каде што одреден став или под-став содржи повеќе опции, изборот на една опција ќе се смета за под-став во смисла на член 2, став 2. На пример, во член 8, став 1 доколку државата ја избере опцијата а.iii, овој текст ќе се смета како „под-став“. Поинаку е доколку опциите не се дадени како алтернативи, туку можат да се прифатат кумулативно. Така, доколку државата ги одбере опциите а.iii и а. iv содржани во член 9, став 1, тие ќе се сметаат за два под-става во смисла на член 2.

46. Целта на овие опции е да се воведат дополнителен елемент на флексибилност во примената на повелбата, земајќи ја предвид широката различност на фактичките состојби во кои се наоѓаат регионалните или малцинските јазици. Јасно е дека одредени одредби, коишто совршено се прилагодени на состојбата на одреден регионален јазик што го зборуваат голем број на лица, не се соодветни за состојбата на еден малцински јазик што го зборува една мала група на луѓе. Улогата на државите договорни страни не се состои самоволно да избираат меѓу овие алтернативи, туку напротив да се залагаат да изберат соодветна опција за секој регионален или малцински јазик која најдобро ќе соодветствува на неговите обележја и развој. Целта на алтернативната терминологија е јасно изразена во текстот на релевантните членови и ставови на Дел III, кои предвидуваат дека тие се применуваат „во согласност со состојбата на секој јазик“. Во поширок контекст и во отсуство на други релевантни фактори, ова би значело дека, на пример колку што е поголем бројот на лица кои го зборуваат регионалниот или малцинскиот јазик и колку што е похомогено регионалното население, треба да се прифати „посилната“ опција; послабата алтернатива треба да се усвои само кога посилната опција не може да се примени поради состојбата со јазикот во прашање.

47. Оттаму, се остава на државите да ги изберат одредбите од Дел III и на тој начин да формираат кохерентна рамка прилагодена на специфичната состојба на секој јазик. Исто така, тие можат, доколку претпочитаат, да усвојат и општа рамка што ќе се применува во однос на сите јазици или на група на јазици.

Член 3 – Практично спроведување

48. Член 3 ја опишува постапката за примена на начелата утврдени во член 2: секоја држава договорна страна, во инструментот за ратификација, прифаќање, одобрување и пристапување, ги определува првенствено оние регионални или малцински јазици во однос на кои се применува Дел III, и второ, ги избира ставовите од Дел III ќе се применуваат за секој јазик, со разбирање дека избраните ставови не треба да бидат исти за секој јазик.

49. Повелбата, во член 2, не го забранува прифаќањето на Дел II и Дел III, бидејќи државата може да се ограничи и да ја ратификува конвенцијата без да избере јазик во однос на кој ќе се применуваат одредбите од Дел III. Во таков случај, ќе се применува само Дел II. Општо земено, во духот на повелбата, би било добро да се бара од државите да ги користат можностите понудени во Дел III, во кој е содржана суштинската заштита што ја обезбедува повелбата.

50. Исто така е јасно дека државата во секое време може да прифати нови обврски, на пример, преку проширување на примената и корисноста на одредбите на Дел III на повелбата во однос на друг регионален или малцински јазик, или преку прифаќање на ставови од повелбата кои претходно не биле прифатени во однос на еден јазик или во однос на сите малцински или регионални јазици што се зборуваат на нејзината територијата.

51. Формулацијата на член 3 ја зема предвид позицијата на одредени држави членки во однос на националниот јазик кој има статус на службен јазик во државата било на целата или на дел од нејзината територија, којшто може во друга смисла да се спореди со состојбата на регионалните или малцинските јазици дефинирана во член 1, став а, бидејќи се употребува од група која бројчено е помала од населението кое зборува друг службен/ни јазик/ци. Доколку државата сака службениот јазик кој нема толку широка употреба да има корист од мерките за заштита и унапредување што се предвидени со повелбата, потребно е да се назначи дека повелбата ќе се применува и на овој јазик. Таквото проширување на примената на повелбата на одреден службен јазик се однесува на сите членови на повелбата, вклучително и на член 4, став 2.

Член 4 – Постоечки режими на заштита

52. Овој член се однесува на комбинирањето на повелбата со домашното законодавство или со меѓународните договори со кои се уредува правниот статус на јазичните малцинства.

53. Таму каде што одредени јазици или малцинства што користат такви јазици веќе уживаат статус определен со домашното право или меѓународните договори, јасно е дека целта на повелбата не е насочена кон намалување на веќе признатите права и гаранции. Напротив, заштитата која се обезбедува со повелбата претставува дополнување на правата и гаранциите кои се обезбедени со овие инструменти. Во врска со примената на овие определби, а во случај кога постојат повеќе одредби за истата предметна материја, ќе се применуваат поповолните одредби во однос на засегнатите малцинства или јазици. Така, постоенето на порестриктивни одредби во домашното право или во меѓународните договори не треба да преставуваат пречка за примена на повелбата.

54. Став 1 од овој член се однесува на посебниот случај на права гарантирани со Европската конвенција за човекови права. Со него се настојува да се исклучи можноста било која од одредбите на повелбата да се толкува на начин кој отстапува од заштитата предвидена со оваа конвенција во однос на човековите права на поединците.

Член 5 – Постоечки обврски

55. Како што е наведено во преамбулата, заштитата и унапредувањето на регионалните или малцинските јазици, што преставува цел на повелбата, мора де се остварува со почитување на националниот суверенитет и територијален интегритет. Во овој член експлицитно се наведува дека постоечките обврски на државите во оваа смисла остануваат непроменети. Посебно, се нагласува дека фактот што државата со ратификацијата на повелбата презела обврски во однос на одреден регионален или малцински јазик не треба да се употребува од друга држава која има посебен интерес за тој јазик или од лицата кои го зборуваат јазикот како изговор за преземање активности со кои се прејудува суверенитетот и територијалниот интегритет на таа држава.

Член 6 – Податоци

56. Мотивот на обврската за доставување на податоци, која е воведена со овој член, се заснова на фактот дека повелбата никогаш не може целосно да се применува доколку надлежните власти и заинтересираните организации и поединци не се свесни за обврските кои произлегуваат од неа.

Дел II – Цели и начела

(Член 7)

Листа на цели и начела содржани во повелбата (член 7, став 1)

57. Овие одредби се однесуваат на суштинските цели и начела, а не на прецизни правила на

примена. Се смета дека со овие цели и начела се конституира неопходна рамка за зачувување на регионалните или малцинските јазици. Тие се разработени во шест главни поглавја.

Признавање на регионалните или малцинските јазици (член 7, став 1.а)

58. Ова е прашање на признавање на постоењето на овие јазици, како и на легитимноста на нивната употреба. Ова признавање не смее да се меша со признавањето на одреден јазик како службен јазик. Прифаќањето дека одреден јазик постои претставува предуслов да се земат предвид неговите обележја и потреби, како и да се преземат соодветни дејствија.

Почитување на географската област на секој регионален или малцински јазик (член 7, став 1.б)

59. Иако во повелбата се оценува дека е пожелно да се обезбеди конзистентност помеѓу територијата на регионалниот или малцинскиот јазик и соодветниот територијален и административен ентитет, јасно е дека оваа цел не може да се постигне во сите случаи бидејќи населувањето може да биде мошне сложено, а определувањето на границите на територијално-административните ентитети може легитимно да зависи од други фактори, а не од употребата на јазикот. Последователно на тоа, повелбата не бара територијата на одреден регионален или малцински јазик во сите случаи да коинцидира со административната единица.

60. Од друга страна пак, повелбата ги осудува практиките кои се стремат кон територијални поделби, со кои уште повеќе се отежнува употребата или опстанокот на јазикот или кои водат кон фрагментација на јазичната заедница помеѓу повеќе административни или територијални единици. Доколку административните единици не можат да се прилагодат на постоењето на регионалниот или малцинскиот јазик, тие мора, во најмала рака, да останат неутрални и да не вршат негативно влијание врз јазикот. Посебно, локалните или регионалните власти треба да бидат во можност да ги извршуваат своите надлежности поврзани со овие јазици.

Потреба од позитивно дејствување во корист на регионалните или малцинските јазици (член 7, став 1.с и d)

61. Денес е јасно дека поради слабоста на голем број регионални или малцински јазици, самата забрана за дискриминација не е доволна за да го обезбеди нивниот опстанок. Ним им е потребна позитивна поддршка. Тоа е идејата која е содржана во став 1.в. Со овој став се остава на државите договорни страни да го определат начинот на кој тие планираат да дејствуваат во насока на зачувување и унапредување на регионалните или малцинските јазици, а повелбата нагласува дека таквото дејствување треба да биде целисходно.

62. Понатаму, како што е наведено во став 1.г, напорите за унапредување треба да вклучуваат активности за проширување на можностите за слободна употреба на регионалните или малцинските јазици, во усна или писмена форма на изразување, не само во приватниот живот и во односите меѓу поединците, туку и во животот на заедницата, односно во рамки на институциите, општествените активности и економскиот живот. Местото што регионалниот или малцинскиот јазик може да го заземе во јавниот живот очигледно ќе зависи од обележјата на јазикот и тоа ќе се разликува од еден јазик до друг. Повелбата не предвидува конкретни цели во оваа смисла, но сепак повикува да се прават напори за унапредување на состојбите.

Гаранција за наставата и изучувањето на регионалните или малцинските јазици (член 7, став 1.ф и ж)

63. Клучен фактор за одржување и зачувување на регионалните или малцинските јазици е местото што тие го имаат во образованиот систем. Повелбата, во Дел II, го афирмира ова начело, оставајќи државите да ги дефинираат мерките за примена на ова начело. Меѓутоа, таа налага

регионалните или малцинските јазици да бидат застапени во „соодветни степени“ на образованиот систем. Аргументите за настава на одреден регионален или малцински јазик очигледно ќе се разликуваат во зависност од степенот на образование за кое станува збор. Имено, во одредени случаи ќе биде потребно да се воведи „настава на регионалниот или малцинскиот јазик“, а во други случаи ќе биде потребно да се воведи „настава по тој јазик“. Самото изучување на одреден регионален или малцински јазик на образовни степени коишто не е соодветни на неговите обележја, не се зема предвид.

64. Додека став 1.ф се однесува на воспоставување или зачувување на наставата на или наставата по одреден јазик како инструмент за пренесување на јазикот, став 1.ж предвидува унапредување на изучувањето и истражувањето на регионалните или малцинските јазици на универзитетите или во слично опкружување; таквите активности се од суштествено значење за развојот на овие јазици од аспект на нивниот фонд на зборови, граматика и синтакса. Унапредувањето на нивното изучување е дел од општите напори за унапредување на регионалните или малцинските јазици со цел да се поттикне нивниот основен напредок.

Начини што им стојат на располагање на лицата кои не ги зборуваат регионалните или малцински јазиците за истите да ги научат (член 7, став 1.е)

65. Лицата кои зборуваат регионални или малцински јазици се свесни дека заради нивно лично остварување треба да го познаваат службениот јазик. Меѓутоа, во согласност со значењето што во преамбулата се придава на вредноста на меѓукултурализмот и мултијазичноста, пожелно е овој дух на приемчивост кон другите јазици да не се ограничи само на лицата кои зборуваат регионални или малцински јазици. Со цел да се олесни комуникацијата и разбирањето помеѓу јазичните групи на населението, се повикуваат државите договорни страни, на териториите каде постои и се зборува регионален или малцински јазик, да обезбедат начини за лицата кои не го зборуваат тој јазик, да го научат доколку имаат желба.

66. Добро е познато дека во некои држави целта на надлежните власти е регионалниот јазик да биде јазик на кој нормално и општо се зборува во регионот и да се преземат мерки за да се осигури дека тој јазик го познаваат дури и лица на кои тој јазик не им е мајчин јазик. Таквата политика не е спротивна на повелбата, но со неа не се постигнува целта содржана во став 1.е. Овој став се залага за обезбедување на поголема меѓусебна порозност помеѓу јазичните групи.

Односи помеѓу групите што зборуваат регионален или малцински јазик (член 7, став 1.е и и)

67. Неопходно е групите што зборуваат ист регионален или малцински јазик да имаат можност да стапат во културна размена и општо земено да воспостават взаемни односи, со цел заеднички да придонесат за зачувување и збогатување на нивниот јазик. За таа цел, повелбата настојува да ја спречи фрагментарноста на населбите, административните поделби во државата или фактот што таквите групи се населени во други држави да биде пречка за односите меѓу нив.

68. Треба да се признае дека свеста за споделениот идентитет помеѓу лицата кои зборуваат регионален или малцински јазик не смее негативно да влијае и да води кон ексклузивност или маргинализација на односите со другите социјални групи. Оттаму, целта на промовирање на културните односи помеѓу лицата кои зборуваат различни регионални или малцински јазици служи не само за културно збогатување, така и за унапредување на меѓусебното разбирање меѓу сите групи во државата.

69. Став 1.з додава дополнителна димензија: идеја дека такви односи треба да се развиваат и преку државните граници доколку групите што зборуваат исти или слични регионални или малцински јазици се распространети и живеат во неколку држави. По дефиниција, регионалните или малцинските јазици што се зборуваат во државата опфаќаат мала група на лица кои ги зборуваат: во

функција на взаемно збогатување во културната сфера, лицата може да имаат потреба да се потпрат на расположливите културни ресурси на други групи кои зборуваат ист или сличен јазик преку границите. Ова е особено значајно таму каде што регионалниот јазик во една држава соодветствува на главниот културен јазик или на националниот јазик на друга држава, како и таму каде што прекуграничната соработка може да биде од корист за регионалните заедници преку културни активности на тој пораспространет јазик. Битно е државите да ја признаат легитимноста на таквите односи, да не ги доведуваат истите во прашање од аспект на лојалноста што секоја држава ја очекува од своите државјани или пак да ги смета таквите односи за закана за нејзиниот територијален интегритет. Јазичната група ќе се чувствува многу поинтегрирана во државата на која и припаѓа доколку таа биде призната како таква и доколку не се попречуваат културните контакти и односи со соседните заедници.

70. Меѓутоа, се остава државите слободно да воведат најсоодветни аранжмани за остварување на таквата транснационална размена, посебно имајќи ги предвид домашните и меѓународните ограничувања со кои некои од нив можеби се соочуваат. Во оваа смисла, поконкретни заложби се предвидени во член 14 од Дел III.

Елиминација на дискриминацијата (Член 7, став 2)

71. Забраната на дискриминацијата во однос на употребата на регионалните или малцинските јазици преставува минимална гаранција за лицата кои ги зборуваат овие јазици. Од тие причини, државите договорни страни се обврзуваат да ги отстранат мерките со кои се обесхрабрува употребата или се загрозува зачувувањето и развојот на регионалниот или малцинскиот јазик.

72. Меѓутоа, целта на овој став не се состои во воспоставување на целосна еднаквост на правата меѓу јазиците. Како што произлегува од самиот член, а посебно со внесување на изразот „неоправдано“, членот станува во голема мера компатибилен со духот на повелбата односно дека во настојувањето да се изградат политики кои се однесуваат на регионалните или малцинските јазици, потребно е да се направат одредени разграничувања помеѓу јазиците. Посебно, треба да се нагласи дека мерките утврдени од страна на секоја држава во корист на употребата на националниот или службениот јазик не преставуваат дискриминација спрема регионалните јазици само поради тоа што вакви мерки не се преземат и во нивна корист. Меѓутоа, овие мерки не смеат да преставуваат пречка за зачувување или развој на регионалните или малцинските јазици.

73. Истовремено, токму затоа што постојат разлики меѓу состојбата на службените јазици и состојбата на регионалните или малцинските јазици и бидејќи лицата кои ги зборуваат регионалните или малцинските јазици често се наоѓаат во неповолна положба, повелбата прифаќа дека се неопходни позитивни мери заради зачувување и унапредување на овие јазици. Под услов овие мерки да имаат таква цел, и доколку тие се насочени исклучиво кон унапредување на еднаквоста на јазиците, тие мерки не треба да се сметаат за дискриминаторски.

Унапредување на меѓусебното почитување и разбирање помеѓу јазичните групи (Член 7, став 3)

74. Почитувањето на регионалните или малцинските јазици и негувањето на дух на толеранција спрема нив преставува дел од општата определба за развивање јазичен плурализам во државата. Негувањето на таков дух на толеранција и почитување преку образованиот систем и медиумите преставува битен фактор за практично зачувување на регионалните или малцинските јазици. Поттикнувањето на средствата за јавно информирање да се залагаат за остварување на овие цели нема да се смета за нелегитимно влијание на државата; напротив, почитувањето на човековите права, толеранцијата спрема малцинствата и избегнувањето да се поттикнува омраза се цели и обврски кои повеќето европски држави треба да им ги наметнат на медиумите. Во истата смисла, за лицата кои зборуваат регионални или малцински јазици, ова начело преставува битен фактор за нивната приемчивост спрема мнозинските јазици и култури.

Основање на тела кои ќе ги застапуваат интересите на регионалните или малцинските јазици (Член 7, став 4)

75. CAHLR сметаше дека е битно во секоја држава да постои механизам преку кој органите на власта ќе можат да ги имаат предвид потребите и желбите на лицата кои зборуваат регионални или малцински јазици. Последователно на тоа, Комитетот предложи да постои тело за промоција на секој регионален или малцински јазик кое ќе биде одговорно да ги застапува интересите на тој јазик на национално ниво, да спроведува практични мерки за негово унапредување и да ја следи примената на повелбата во врска со тој јазик. Изразот „доколку е неопходно“ меѓу другото укажува дека, онаму каде што веќе постојат такви тела и институции во една или во друга форма, не е потребно државите да ги дуплираат и да основаат нови институции.

Примена на начелата на повелбата во однос на не-територијалните јазици (Член 7, став 5)

76. Иако повелбата првенствено се однесува на јазиците кои историски се идентификуваат на одредена географска област во државата, CAHLR не сакаше да ги игнорира оние јазици што традиционално се зборуваат во државата, а кои немаат прецизна територијална база.

77. Сепак, се признава дека поради територијалната основа на примена на бројни начела и цели предвидени во Дел II и потешкотиите во преземањето на мерки за нивно практично спроведување без да се определи нивниот географски опфат, овие одредби не можат, без одредени прилагодувања, да се применат во однос на не-територијалните јазици. Оттаму, во став 5 се предвидува дека тие ќе се применуваат и во однос на овие јазици доколку е возможно.

78. Некои од одредбите содржани во ставовите 1 до 4 може да се применуваат без потешкотија и во однос на не-територијалните јазици; ова е случај со признавањето на овие јазици, мерките за негување на дух на почитување, разбирање и толеранција спрема нив, забраната за дискриминација и активности кои за нив значат позитивна поддршка, можноста групите кои ги зборуваат овие јазици да воспостават односи со другите во држава и надвор од неа и унапредување на истражувањето и изучувањето на овие јазици. Од друга страна, во однос на не-територијалните јазици не можат да се применат одредбите во врска со административната поделба и начините што им стојат на располагање на лицата кои не ги зборуваат овие јазици да се стекнат со одредени познавања за тие јазици бидејќи ваквите мерки може да се спроведат само на одредена територија. Конечно, целите на одредбите за настава и изучување на овие не-територијални јазици и за унапредување на нивната употреба во јавниот живот веројатно можат, од практични причини, да се применат само со одредени прилагодувања.

Дел III – Мерки за унапредување на употребата на регионалните или малцинските јазици во јавниот живот во согласност со определбите предвидени во член 2, став 2

Член 8 – Образование

79. Одредбите од став 1 на овој член не ја уредуваат само територијата на која се користи одреден регионален или малцински јазик. Овие одредби исто така се применуваат „во согласност со состојба на секој од овие јазици“. Како што е наведено во врска со член 2, став 2 погоре, оваа одредба е особено релевантна за изборот на опција соодветна за секој јазик, кои опции се предвидени во под-ставовите од а до f.

80. Изразот „без предрасуди спрема наставата на службениот/те јазик/ци на државата“ има за цел да ја исклучи можноста од толкување на одредбите од член 8, став 1 – и посебно на првата опција во секој од под-ставовите од а до f – како исклучување на наставата на јазикот/ците што ги зборува мнозинството. Таквата тенденција за создавање на јазични гета би била спротивна на

начелата на меѓукултурализам и мултијазичност кои се потенцираат во преамбулата и се спротивни на интересите на засегнатите групи од населението. Поради посебните околности во оние земји каде повелбата се применува на помалку распространети службени јазици, овој израз треба да се толкува дека одредбите од став 1 се применуваат без предрасуди во однос на наставата на другите службени јазици.

81. Член 8 се однесува на неколку степени на образование: претшколско, основно, средно, техничко и професионално, универзитетско и образование за возрасни. За секој од овие степени на образование се презентираат различни опции во зависност од состојбата со секој регионален или малцински јазик.

82. Во некои од под-ставовите се користи изразот „во број што се смета за доволен“. Со ова се признава дека од органите на власта не може да се бара да ги преземат предвидените мерки кога состојбата на јазичната група го отежнува обезбедувањето минимален број на ученици за формирање на паралелка. Од друга страна, имајќи ги предвид посебни околности во кои се наоѓаат регионалните или малцинските јазици, се препорачува нормалните квоти што се бараат за формирање на паралелка да се применуваат флексибилно, па дури и помалиот број ученици „да се смета за доволен“.

83. Формулацијата на опцијата iv во под-ставовите в и г го има предвид фактот дека националните состојби варираат во зависност на возраста на мнозинството и возраста на која може да се заврши такво образование. Во зависност од околностите може да се земат предвид и желбите било на самите ученици или на нивните семејства.

84. Се признава дека не сите образовани системи прават разлика помеѓу средното и професионалното образование, при што последното се сфаќа исклучиво како посебен вид на средно образование. Сепак, дистинкцијата што се прави во под-ставовите в и г ги зема предвид разликите во системите на професионална обука. Посебно, во земјите каде професионалната обука се спроведува, во голема мера, како практична работа и тешко може да се применат мерки во корист на регионалните или малцинските јазици, сепак им се овозможува на договорните страни да прифатат построги услови во областа на општото средно образование.

85. Одредбите во врска со универзитетското и образованието за возрасни се слични на оние кои се однесуваат на другите степени на образование во мера во која тие нудат алтернатива помеѓу наставата на регионален или малцински јазик и предметната настава по тој јазик. Дополнително, како што е тоа случај со претшколското образование, се дава дополнителна опција за оние случаи каде органите на власта немаат директна надлежност за овој вид на образование. Во одредени држави, бројот на лица кои зборуваат регионален или малцински јазик може да се смета за недоволен за обезбедување на универзитетско образование на или по тој јазик. Во таа смисла, се наведува пример од државите каде, со посебни договори или општ договор за признавање на дипломите, се признава универзитетскиот степен на образование што го стекнало лицето кое зборува регионален или малцински јазик на универзитет во друга држава во која тој јазик е во употреба.

86. Образложението на став 1.e произлегува од грижата да не се изолира наставата по регионалните или малцинските јазици од нивниот културен контекст. Овие јазици често се поврзани со различни и посебни историски традиции. Оваа историја и регионалната или малцинската култура преставува дел од културното наследство на Европа. Оттаму, пожелно е пристап до оваа настава да имаат и лицата кои не ги зборуваат овие јазици.

87. Кога државата ќе одлучи дека ќе се изучува одреден регионален или малцински јазик, таа треба да обезбеди неопходни средства во смисла на финансии, персонал и настави помагала. Оваа неопходна последица не е потребно да се специфицира во повелбата. Меѓутоа, кога станува збор за персонал, исто така се поставува прашањето за нивната компетентност и обука. Ова преставува

суштински аспект, за кој и се предвидува посебна одредба во став 1.ж.

88. Во поглед на суштинското значење на наставата, а поконкретно на училишниот систем, за зачувување на регионалните или малцинските јазици, CAHLR сметаше дека е неопходно да се формира посебно тело или тела кои ќе ги следат активностите што се преземаат во оваа област. Карактеристиките на таквото тело или институција за надзор не се определени во став 1.з. Тоа значи дека таа функција може соодветно да ја врши образовен орган или независна институција. Исто така, оваа функција може да се довери на телото предвидено во член 7, став 4 на повелбата. Во секој случај, повелбата бара наодите од таквото следење јавно да се објавуваат.

89. Нормално, повелбата се ограничува на заштита на регионалните или малцински јазиците на географската област каде тие традиционално се зборуваат. Но, во член 8, став 2 е предвиден исклучок од ова правило. Тој исклучок е мотивиран од сфаќањето дека во современи услови на мобилност, начелото на територијалност може да не биде доволно во практиката да обезбеди ефективна заштита на одреден регионален или малцински јазик. Така, значителен број лица кои ги зборуваат овие јазици се преселиле во поголемите градови. Меѓутоа, во светло на потешкотиите што се среќаваат при обезбедувањето на образование на регионалните или малцинските јазици надвор од нивната традиционална база, член 8, став 2 е формулиран флексибилно во однос на определбите, а во секој случај се однесува на ситуациите кога такви мерки се оправдани со бројот на лица кои го зборуваат јазикот во прашање.

Член 9 – Судска власт

90. Став 1 од овој член се однесува на судските окрузи во кои бројот на лица кои ги зборуваат регионалните или малцински јазиците ги оправдува предвидените мерки. Оваа одредба делумно соодветствува на општото правило содржано во повеќето одредби на повелбата, кое се однесува на заштитата на регионалните или малцински јазиците во рамки на територијата на која тие традиционално се употребуваат. Што се однесува до повисоките судови кои се лоцирани надвор од територијата во која се зборува одреден регионален или малцински јазик, засегнатата држава треба да ја земе предвид специфичната природа на судскиот систем и хиерархијата на судските инстанции.

91. Зборовите во воведната реченица во член 9, став 1, исто така ја рефлектираат грижата на САНЛР за заштита на основните начела на судскиот систем, како што се еднаквоста на странките, избегнување на непотребно одложување на постапките, заштита од можни злоупотреби на регионалните или малцинските јазици. Меѓутоа, оваа легитимна грижа не оправдува општо ограничување на определбите на државата договорна страна според овој став; напротив, судот треба да ја оценува злоупотребата на дадените можности во секој одделен случај.

92. Се прави разлика помеѓу кривичната, граѓанската и управната постапка и понудените опции се прилагодени на посебна природа на секоја од нив. Како што произлегува од зборовите „и/или“, некои од овие опции можат да се прилагодат и кумулативно.

93. Одредбите од член 9, став 1 се однесуваат на постапката пред судовите. Во зависност од посебните услови за правораздавање во секоја држава, поимот „суд“, таму каде тоа е соодветно, подразбира и други тела што извршуваат судска функција. Тоа е особено случај во однос на под-став в.

94. Првата опција во под-ставовите а, б и в на член 9, став 1 го користи изразот „водење на постапката на регионални или малцински јазици“. Овој израз, во секој случај, подразбира дека соодветниот регионален или малцински јазик се употребува во судницата и во постапката во која учествува странката што го зборува тој јазик. Меѓутоа, оставено е на секоја држава, во зависност на специфичните обележја на нејзиниот судски систем, прецизно да го определи изразот „водење на постапката“.

95. Треба да се укаже дека став 1.a.ii, според кој државите договорни страни се определуваат да воведат гаранции за правото на обвинетиот да користи регионален или малцински јазик го надминува правото на обвинетиот предвидено со член 6, став 3.е од Европската конвенција за човекови права, односно правото на обвинетиот да му се обезбеди бесплатна помош од толкувач доколку тој не го разбира или зборува јазикот кој се користи во судската постапка. Како што е тоа случај со под-ставовите б.ii и в.ii, ова право се заснова на уверувањето дека дури и кога лицата кои зборуваат одреден регионален или малцински јазик го зборуваат службениот јазик и кога треба да се бранат во постапка пред суд, тие може да претпочитаат да се изразат на јазик кој емоционално им е поблизок или јазик што го зборуваат подобро. Оттаму, би било спротивно на целта на повелбата, примената на ова право да се ограничи само на ситуации кога тоа е неопходно. Од друга страна, имајќи предвид дека оваа одредба го надминува аспектот на почитување на основните човекови права, со тоа што на обвинетиот му дава слободен избор и се бара да се обезбедат начини за остварување на неговиот избор, се сметаше за разумно да им се допушти на државите одредена дискреција во однос на тоа дали ќе го прифатат или не ова право, како и да го ограничат во рамки на одредени судски окрузи.

96. Целта на став 1.г е да се обезбеди бесплатно преведување или толкување тогаш кога тоа е неопходно за примена на член 9, став 1.б и в. Во однос на оние држави кои нема да се определат за овој под-став, тие самите ќе треба да го решат ова прашање било согласно постоечките правни одредби или преку усвојување на посебни одредби што ќе ја земат предвид потребата од унапредување на регионалните или малцинските јазици. Оттаму, трошоците за преведување и

толкување може целосно или делумно да ги сноси лицето кое тоа го бара или да се споделат меѓу странките, итн.

97. Став 2 се однесува на валидноста на правните документи кои се изготвуваат на одреден регионален или малцински јазик. Неговиот опфат е ограничен бидејќи не ги опфаќа сите услови за валидност на еден правен документ, туку се сведува на тоа што во него се предвидува дека самиот факт што документот е изготвен на регионален или малцински јазик не може сам по себе да биде основа за оспорување на неговата валидност. Понатаму, ставот 2 не ја спречува државата да предвиди дополнителни формалности во таков случај, на пример потреба од додавање на посебна формула за сертифицирање на службениот јазик. Став 2.б подразбира дека со содржината на документот, на кој се повикува странката која користи регионален или малцински јазик, ќе се запознае непосредно или посредно (преку оглас, државен информативен сервис, итн.) другата странка или трето заинтересирано лице кое не го зборува регионалниот или малцинскиот јазик, на начин што ќе ја разбере неговата содржина.

98. Примената на член 9, став 2 без ограничување се однесува на примената на меѓународните договори за взаемна правна помош кои експлицитно се однесуваат на употребата на јазиците.

99. Став 3 го третира прашањето за преведување на законите и прописите на регионалните или малцинските јазици. Изразот „освен ако на поинаков начин не е обезбедено“ се однесува на случаите кога законот веќе постои на одреден регионален или малцински јазик бидејќи текстот е преведен на сличен или идентичен јазик, кој е службен јазик на друга држава.

Член 10 – Органи на управата и јавни служби

100. Целта на овој член е да им се овозможи на лицата кои зборуваат регионални или малцински јазици да ги остварат своите граѓански права и да ги исполнат своите граѓански должности во околности во кои се почитува нивниот начин на изразување.

101. Одредбите од овој член главно се насочени кон подобрување на комуникацијата меѓу органите на власта и лицата кои користат регионални или малцински јазици. Вистина е дека општествените и културните состојби еволуираат на начин што големото мнозинство од населението што ги зборува овие јазици се билингвисти и се кадарни да го употребуваат службениот јазик во комуникацијата со органите на власта. Меѓутоа, со допуштање на употребата на регионалните или малцинските јазиците во односите со овие органи има суштествено значење за статусот на овие јазици и нивниот развој, како и од субјективна гледна точка. Јасно е дека кога одреден јазик би бил целосно исклучен од употреба во односите со овие органи, тоа би било негово негирање бидејќи јазикот е средство за јавна комуникација и не треба да се ограничи само на сферата на приватните односи. Понатаму, доколку на јазикот не му се даде пристап до политичката, правната или управната сфера, тој постепено ќе го загуби својот зборовен потенцијал во таа сфера и ќе стане „хендикепиран“ јазик, неспособен да го изрази секој аспект на животот на заедницата.

102. Во член 10 се прави разграничување на три категории на активности на органите на власта:

- активности на органите на централната власт на државата, односно правни акти што традиционално ги донесуваат органите на управата, посебно во извршување на државните прерогативи или овластување според законот (став 1);
- активности на локалните и регионалните власти, тоа се општо земено под-национални територијална власти кои имаат самоуправни овластувања (став 2);
- активности на телата кои извршуваат јавни функции, било согласно јавното или приватното право, при што тие остануваат под јавна контрола (на државата): пошта, болници, електродистрибуција, транспорт, итн. (став 3).

103. Во секоја област, со соодветни прилагодувања спрема посебната природа на овие власти или тела, треба да се води сметка за разноликоста на јазичните состојби. Во некои случаи, обележјата на регионалниот или малцинскиот јазик дозволуваат тој да се признае како „квази-службен“ јазик на кој начин тој станува работен јазик на територијата на која се употребува, или станува нормално средство за комуникација со органите на власта. (Користењето на службениот или најшироко распространетиот јазик останува норма во односите со лицата кои не зборуваат регионален или малцински јазик.) Алтернативно, јазикот може, во најмала рака, да се употребува во односите што овие органи ги имаат со лицата кои им се обраќаат на таков јазик. Меѓутоа, таму каде што објективната состојба на одреден регионален или малцински јазик го прави таквото решение невозможно, предвидени се минимални определби за да се сочува позицијата на лицата кои го зборуваат тој јазик: имено, усни или писмени барања или документи легитимно можат да се поднесуваат на регионалниот или малцинскиот јазик, но без обврска да се добие одговор на тој јазик.

104. Определбите преземени од државите договорни страни согласно став 1 и 3 се квалификуваат со изразот „доколку е тоа разумно возможно“. Оваа одредба нема за цел да биде замена за можноста што им се дава на договорните страни со член 2, став 2 и член 3, став 1 да не ги прифатат сите одредби од Дел III на повелбата во однос на секој одделен јазик. Меѓутоа, оваа одредба настојува да го земе предвид фактот што некои од предвидените мерки имаат значителни финансиски импликации и импликации врз потребниот персонал и неговата обука. Прифаќањето на одделна одредба во однос на определен јазик неопходно подразбира определба да се обезбедат средства и да се преземат административни предуслови за таа да биде делотворна. Сепак, се признава дека постојат одредени околности во кои севкупната или неквалификуваната примена на одредбата во прашање не е, или се уште не е, реална. Изразот „доколку е тоа разумно возможно“ допушта договорните страни, при спроведување на релевантните одредби, да определат дали такви околности настапиле во секој одделен случај.

105. Условите од став 2, а посебно определбите на договорните страни да „допуштат и/или поттикнат“, се изготвени имајќи го предвид начелото на локална и регионална автономија. Тие не го посочуваат помалото значење што се придава на примената на одредбите во однос на органите на власта кои се најблиски до граѓаните. Општо земено, CAHRL тргнува од сознанието дека примената на некои од одредбите на повелбата спаѓа во надлежност на локалните или регионални власти и може да налага значителни трошоци за засегнатите страни. При имплементација на повелбата, државите договорни страни треба да обезбедат почитување на начелото на локална автономија онака како што тоа е дефинирано во Европската повелба за локална самоуправа, особено член 9, став 1 кој предвидува дека: „Локалните власти имаат право, во рамки на националната економска политика, да стекнуваат соодветни сопствени финансиски средства, со кои може слободно да располагаат во граници на нивните овластувања.“

106. Став 2.а предвидува употреба на регионалните или малцински јазиците „во рамки“ на регионалните или локалните власти. Со оваа формулација се сака да се укаже дека регионалниот или малцинскиот јазик може да се употребува како работен јазик од овие власти; меѓутоа, тоа не имплицира дека регионалниот или малцинскиот јазик може да се употребува во комуникацијата со органите на централната власт.

Член 11 – Медиумите

107. Времето и местото што регионалните или малцинските јазици можат да го обезбедат во медиумите е од витално значење за нивниот опстанок. Денес, ниту еден јазик не може да го сочува своето влијание доколку нема пристап до новите форми за масовна комуникација. Развојот на средствата за јавно информирање и технолошкиот напредок во светот водат кон ослабување на културното влијание на јазиците кои се помалку распространети. За најголемите медиуми, посебно телевизијата, големина на публиката е одлучувачки фактор. Но регионалните и малцинските јазици претставуваат помал културен пазар. И покрај новите можности коишто се отвораат со напредокот на

радиодифузната технологија, вистина е дека на овие јазици им е потребна јавна поддршка за да имаат пристап до медиумите. Меѓутоа, медиумите преставуваат област каде интервенциите на јавната политика се ограничени и регулирањето како средство не е многу делотворно. Органите на власта делуваат во оваа област преку поттикнување и давање на помош. Во таа смисла, повелбата бара од државите да усвојат определби во насока на поттикнување и давање помош на регионалните или малцинските јазици на различни нивоа.

108. Мерките предвидени во овој член одат во корист на употребата на регионалните или малцинските јазици во рамки на соодветните географски области на тие јазици. Меѓутоа, формулацијата во став 1, која се разликува од формулацијата во другите членови, ја зема предвид специфичната природа, посебно на аудио-визуелните медиуми. Така, дури и да се преземени такви мерки во однос на одредена територија, нивното дејство може да се прошири и преку оваа територија; од друга страна пак, мерките не треба да се преземат само во рамки на територијата во прашање, под услов од нив од имаат корист лицата кои живеат на таа територија.

109. Се признава дека органите на власта во различни држави имаат различен степен на контрола над медиумите. Од таа причина, во став 1 и 3 се предвидува дека степенот на посветеност на органите на власта е условен од нивните надлежности, овластувања и легитимна улога во оваа област. Дополнително, се нагласува дека во секоја земја, легитимната улога на државата во создавањето правна рамка и услови со кои може да се оствари целта на овој член е ограничена со начелото на автономија на медиумите.

110. Во член 11, став 1 се прави разлика помеѓу определбите кои се предлагаат во корист на регионалните или малцинските јазици во областа на радио и телевизијата, во зависност од тоа дали тие се јавен сервис или не. Таквиот мандат, кој може да го извршуваат јавни или приватни радиодифузни тела, опфаќа емитување на широк спектар на програми, вклучително и оние според малцинските вкусови и интереси. Во оваа смисла, држава може да предвиди (на пример, со закон или со спецификација на радиодифузерите) емитување на програми на регионалните или малцинските јазици. Под-став а се однесува токму на оваа состојба. Од друга страна, онаму каде што радиодифузната дејност се смета за исклучива функција на приватниот сектор, државата не може повеќе да направи од „поттикнување и/или олеснување“ (под-став б и в). Последната состојба се однесува на пишаните медиуми (под-став д). Таму каде е релевантно, определбата на државите договорни страни вклучува и доделување на фреквенции за радиодифузерите на регионални или малцински јазици.

111. Меѓутоа, минималната улога на држава во однос на медиумите нормално опфаќа и гарантирање на слободата на комуникација или преземање на мерки за отстранување на пречките за остварување на таа слобода. Од тие причини, во став 2 не е содржана истата одредба како во став 1 во врска со надлежностите на органите на власта. Определбата да се гарантира слободата на примање информации се однесува не само на пречките кои намерно се поставуваат при приемот на програми што се емитуваат во соседните земји, туку и на пасивните пречки кои резултираат со пропуштање на надлежните органи да преземат мерки за да го овозможат таквиот прием.

112. Имајќи предвид дека радио-дифузните програми од некоја соседна држава може да не подлежат на истите легитимни услови кои се предвидени за програмите кои се произведуваат на територијата на засегнатата држава, третата реченица од овој став воведува гаранција која има иста формулација како член 10, став 2 од Европската конвенција за човекови права кој член се однесува на слободата на изразување. Меѓутоа, треба да се истакне дека кога станува збор за телевизијата и за државите кои се договорните страни на Европската конвенција за прекугранична телевизија, околностите и условите под кои може да се ограничат слободите гарантирани со член 11, став 2 од повелбата се определуваат согласно со споменатата конвенција, посебно согласно со начелото на неограничување на повторното емитување на нивната територија на програмски сервиси што се усогласени со Конвенцијата за прекугранична телевизија. Дополнително, одредбите на овој став не ја

засегаат обврската за почитување на авторските права.

113. Член 11, став 3, предвидува застапување на интересите за употреба на регионалните или малцински јазиците пред телата кои се одговорни да обезбедат плурализам на медиумите. Такви структури постојат во повеќето европски земји. Зборовите „или да се земат предвид“ беа вклучени како одговор на можните потешкотии при определување на претставниците на овие јазици. Меѓутоа, САНЛР сметаше дека е доволно јазичните групи да бидат преставени под слични услови како и останатите категории од населението. Ова може, на пример, да се постигне преку телата за преставување на регионалните или малцинските јазици кои се предвидени во член 7, став 4 од повелбата.

Член 12 – Културни активности и објекти

114. Во оваа област, како што е тоа случај и со член 11, се бара од државите да се обврзат дека ќе преземат ефективна акција во мера во која органите на јавната власта имаат надлежност, овластувања и легитимна улога. Сепак, бидејќи органите на власта неспорно имаат влијание врз условите под кои се употребуваат културните објекти, повелбата бара од нив да им доделат на регионалните или малцински јазици соодветно место во нивното функционирање.

115. Во став 1.а, се бара од државите општо да поддржуваат иницијативи кои се својствени за начините на културно изразување на регионалните или малцинските јазици. Како начини на поддршка се јавуваат оние кои вообичаено се користат за цели на културна промоција. Изразот „различни начини на пристап до културни дела...” опфаќа - зависно од видот на културните активности во прашање – објавување, продукција, презентација, дифузија, трансмисија, итн.

116. Поради ограничениот број лица кои ги зборуваат овие јазици меѓу населението, регионалните и малцински јазици немаат иста културна продуктивност каква што имаат јазиците кои се зборуваат пошироко. Со цел да се унапреди нивната употреба и да им се овозможи на лицата кои ги зборуваат пристап до огромното културно наследство, неопходно е да се применуваат техники на преведување, дублирање, синхронизација и титлување (став 1.в). Меѓутоа, отстранувањето на културни бариери е двонасочен процес. Од тие причини, од суштествено значење за опстанокот и статусот на регионалните или малцинските јазици е битните дела кои се создаваат на овие јазици да бидат достапни до пошироката јавност. Тоа е целта на став 1.б.

117. Што се однесува до функционирањето на културните институции, односно на телата кои се задолжени да преземат и да поддржат културни активности во различни појавни облици, се бара од државите да обезбедат овие институции во нивните програми да посветат доволно внимание на познавањето и употребата на регионалните или малцинските јазици, како и на културите што се развиваат на нивна основа (член 12, став 1.г до ѓ). Секако дека со повелбата не може да се предвиди на кој начин регионалните или малцинските јазици ќе се вградат во активностите на овие институции. Таа говори само за пружање „соодветна можност“. Улогата на државите во оваа сфера општо земено се сведува на водство и надгледување; од државите не се бара да бидат активни во остварување на оваа цел, туку само да „обезбедат“ нејзино остварување.

118. Исто така, за секој регионален или малцински јазик, повелбата предвидува основање на тело кое ќе биде одговорно за собирање, репродуцирање и распространување на делата на тој јазик (член 12, став 1.е). Имајќи ја предвид слабата состојба во која се наоѓаат многу регионални или малцински јазици, неопходно е овие активности да се спроведуваат систематски, при што начинот како тоа се спроведува е оставен да го уреди секоја држава одделно. За целите на примена на став е, за одредени држави може да биде неопходно да го прилагодат своето законодавство за архивирање, така што ова тело може да земе учество и во зачувувањето на делата создадени на регионалните или малцинските јазици.

119. Примената на член 12, став 1 се однесува на територијата на која се употребуваат регионалните или малцинските јазици, иако се признава дека во практиката многу од одредбите од овој член имаат импликации што ја надминуваат таа територија. Меѓутоа, имајќи ја предвид промоцијата на културата и потребите кои излегуваат надвор од областите каде традиционално се користат овие јазици (посебно како резултат на внатрешната миграција), во член 12, став 2 се воведуваат одредби кои соодветствуваат на оние содржани во член 8, став 2.

120. Сите земји настојуваат да ја промовираат својата национална култура во странство. Со цел да се даде целосна и вистинска слика за таа култура, таквата промоција не треба да ги запоставува регионалните или малцинските јазици и култури. Оваа определба, која е предвидена во член 12, став 3 преставува еден од начините за примена на начелото на признавање на регионалните или малцинските јазици вградено во член 7, став 1.а од Дел II на повелбата.

Член 13 – Економски и социјален живот

121. Во економските и социјални системи кои се својствени за земјите членки на Советот на Европа, интервенцијата на органите на власта во економскиот и социјалниот живот се сведува главно на усвојување на закони и прописи. Во овој контекст, можностите за делување на органите на власта со цел на регионалните или малцинските јазици да им се посвети посебно внимание во овие сектори се ограничени. Сепак, повелбата предвидува одреден број мерки и во оваа област. Од една страна, повелбата налага да се отстранат мерките со кои се забранува или обесхрабрува употребата на овие јазици во економскиот и социјалниот живот, а од друга страна налага да се преземат бројни позитивни мерки.

122. Со одредбите на член 13, став 1 директно се обезбедува примена на начелото на недискриминација. Од тие причини, тие се применуваат на целата територија на државите договорни страни, а не само на делови на територијата каде се употребуваат регионалните или малцински јазиците.

123. Во член 13, став 2 од повелбата се наброени различни конкретни мерки за поддршка на регионалните или малцински јазици во овој сектор. Од практични причини, тие се ограничени на географските области каде овие јазици се употребуваат. Што се однесува до изразот „во мера во која тоа е можно“, треба да се погледне објаснувањето на член 10 погоре (види, став 104). Конечно, определбите на договорните страни се валидни само доколку органите на власта имаат надлежност во оваа сфера, која одредба меѓутоа е релевантна само за под-ставот г.

Член 14 – Прекугранична размена

124. Овој член ја проширува и развива идејата содржана во член 7, став 1.и, па оттаму се упатува на објаснувањето дадено погоре (види, став 69-70).

125. Во многу области, се воспоставува прекугранична соработка помеѓу соседните региони во различни држави. Се забележува дека во одредени случаи, таквата состојба може да се смета за проблематична од аспект на територијалниот интегритет. Меѓутоа, поради се поголемото приближување на европските држави, таа преставува можност за засегнатите држави да го користат „културниот фактор“ за унапредување на нивното меѓусебно разбирање. Советот на Европа има изготвено првичен нацрт на конвенцијата за прекугранична соработка на локално и регионално ниво. Иако во неа се вели дека таквата соработка ќе се воспоставува на општ начин, во став б се нагласува дека тоа ќе биде посебно случај таму каде што еден ист регионален јазик се зборува од двете страни на границата.

126. Се предвидува соработката да може се прошири и на прашања како што се збратимување на училиштата, размена на наставници, взаемно признавање на дипломи и квалификации, заедничко

организирање на културни активности, споделување на културните добра (книги, филмови, изложби, итн.) и прекугранични активности на културните агенции (театарски компании, предавачи, итн.). Во одредени околности, таа соработка може да претставува задоволителен (и поекономичен) начин за спроведување на определбите предвидени со други членови на повелбата: на пример, во однос на обезбедувањето високо-образовни структури предвидени во член 8, став 1.д, со билатерален договор може да се направат аранжмани за засегнатите студенти да посетуваат соодветни високо-образовни институции во некоја соседна држава.

Дел IV – Примена на повелбата

(Член 15-17)

127. За да се овозможи следење на примената на повелбата од страна на Советот на Европа, неговите држави членки и општата јавност, повелбата се определи за систем на периодични извештаи што треба да ги поднесуваат договорните страни за активностите што ги преземаат за спроведување на нејзините одредби. Извештаите се поднесуваат еднаш на секои три години, со тоа што првиот извештај, кој има за цел да ја опише состојбата со регионалните или малцинските јазици во моментот кога повелбата влегува во сила за засегната држава, се поднесува во рок од една година сметано од тој момент.

128. Со цел да се обезбеди ефикасност на овој систем за следење на примената на повелбата, во неа се предвидува основање на комитет на експерти кој ќе ги разгледува извештаите што ги поднесуваат државите договорни страни. Исто така, можно е на комитетот на експерти да му пристапат тела и здруженија кои сакаат да достават дополнителни информации или да ги опишат посебните состојби поврзани со примената на повелбата, посебно Дел III (член 16, став 2). Само телата кои се основани со закон во една од договорните страни може да имаат пристап до овој комитет на експерти за прашања поврзани со засегнатата договорна страна. Целта на ова правило е да се спречат групите чие седиште се наоѓа надвор од државата засегната со примената на повелбата да го користат воспоставениот систем на следење и да предизвикаат несогласување помеѓу договорните страни.

129. Треба да се нагласи дека овој систем не претставува квази-судска постапка. Комитетот на експерти има овластување само да ја следи имплементацијата на повелбата и да добива податоци во таа смисла. Телата кои се споменуваат во член 16 не може да бараат комитетот да постапува, помалку или повеќе, како судска жалбена инстанца.

130. Комитетот на експерти може да ја верификува секоја информација што ја поднеле засегнатите држави и при спроведување на истрагите мора да ги повика да дадат дополнителни објаснувања или информации. Добиените резултати се испраќаат до Комитетот на министрите, заедно со коментарите на засегнатите држави дадени по повод презентирање на извештајот на експертите. Иако во интерес на транспарентноста, може да се смета за пожелно овие извештаи автоматски да се објавуваат, се оцени дека сепак тие можат да содржат предлог препораки што Комитетот на министри би сакал да ги упати до една или повеќе држави, па оттаму е оставено на Комитетот на министри да оцени во која мера ќе бидат објавени извештаите во зависност од околностите на секој одделен случај.

131. Бројот на членови на комитетот на експерти е идентичен на бројот на држави договорни страни на повелбата. Тие мора да имаат признати познавања од областа на регионалните или малцинските јазици. Едновремено, со потенцирање на основната лична особина на „лица со висок интегритет“, повелбата јасно укажува дека експертите кои се назначуваат за членови на комитетот треба да постапуваат независно и во извршување на своите задачи да не подлежат на инструкции од владите на засегнатите држави.

132. Оваа машинерија за следење на примената на повелбата од страна на комитетот на експерти овозможува собирање на мноштво податоци и информации поврзани со состојбата со регионалните или малцинските јазици, истовремено целосно респектирајќи ги посебни обврски на државите.

Дел V – Завршни одредби

133. Завршните одредби содржани во член 18 до член 23 се засноваат на моделот на завршни одредби на конвенциите и меѓународните договори кои ги склучува Советот на Европа.

134. Беше одлучено во завршните одредби да не се вклучува територијална одредба на кој начин се овозможи државите да исклучат одреден дел од нивните територии од опфатот на повелбата. Ова преставува основна карактеристика на повелбата која посебно се однесува на одделни територии, имено на оние територии на кои се употребуваат регионалните или малцинските јазици; дополнително, државите договорни страни имаат право согласно член 3, став 1 да ги определат оние регионални или малцински јазици на кои ќе се однесуваат конкретните определби што ќе ги преземат.

135. Според член 21, државите договорни страни имаат право да стават резерви во однос на ставовите 2 до 5 на член 7 од повелбата. CAHLR сметаше дека државите договорни страни не треба да имаат можност да стават резерви во однос на член 7, став 1 бидејќи тој став содржи цели и начела. Што се однесува на Дел III, комитетот беше на мислење дека текстот на повелбата им дозволува толку многу избор на определби што можат да ги преземат државите што допуштањето на резерви би било несоодветно.

136. Со оглед на значењето на прашањето што се третира со повелбата за многу држави кои во моментот не се или се уште не се членки на Советот на Европа, се одлучи повелбата да биде отворена конвенција, кон која може да се поканат да пристапат и држави кои не се членки (член 20).